بنبڕکردنی وازهێنان له‌ خوێندن

هۆمه‌ر قه‌ره‌داغی
به‌ڕێوه‌به‌ری په‌روه‌رده
ستۆکهۆڵم/ سوی

پێشخان

هه‌موارترین کێشه که‌ ڕێگه‌ له‌ پێشکه‌وتنی نه‌ته‌وه‌یه‌ک بگرێت، کێشه‌ی نه‌خوێنده‌وارییه‌. سه‌ره‌تای کێشه‌که‌ش به‌ نه‌چوون بۆ قوتابخانه‌ یا به‌وازلێهێنانی خوێندن له‌ قوتابخانه‌ سه‌ره‌تاییه‌کاندا ده‌ستپێده‌کات.

له‌ کوردستانی ئێمه‌ دا وازهێنان له‌ خوێندن له‌ پاش پۆلی شه‌شی سه‌ره‌تاییه‌وه‌ بۆته‌ خه‌م و په‌ژاره‌ی هه‌موو دڵسۆزێکی سیسته‌می په‌روه‌رده‌، له‌ هه‌مانکاتدا بۆته‌ مه‌ترسییه‌کی گه‌وره‌ که‌ هه‌ڕه‌شه‌ له‌ دوارۆژی نه‌وه‌ی داهاتومان ده‌کات.

تێڕوانین بۆ په‌روه‌رده‌ و خوێندن له‌ وڵاته‌ دیموکراتیه‌کانی جیهاندا له‌ تێڕوانین بۆ مرۆڤه‌وه‌ ده‌ستپێده‌کات. مرۆڤی سه‌ره‌کیش له‌ سیسته‌می فێرکاریدا خوێندکار و قوتابیه‌. تێڕوانینی به‌رز بۆ مرۆڤ له‌ دیدی به‌هابنه‌ماییه‌ مرۆڤایه‌تیه‌کانه‌وه‌، پرۆسه‌ی خوێندنی لای قوتابی خۆشه‌ویست کردووه‌. هه‌موو مرۆڤێک، منداڵ یا گه‌وره‌، که‌ ڕێزی تاکه‌که‌سی لێگیرا، ده‌توانێت به‌ ئاسانی ڕێز له‌ به‌رامبه‌ره‌که‌ی بگرێت و ئه‌و کاره‌ی ده‌یکات خۆشیبوێت.

بۆ ئه‌وه‌ی پرۆسه‌ی فێرکاری له‌ کوردستاندا پرۆسه‌یه‌کی سه‌رکه‌وتو بێت ده‌بێت خوێندکار یا قوتابی بکرێت به‌ ناوه‌ند. ده‌بێت هه‌موو پرۆسه‌که‌ له‌ خزمه‌تی قوتابیدا بێت. هیچ گۆڕانکارییه‌کی بنه‌ڕه‌تی ڕووناداتا ئه‌گه‌ر قوتابی ناوه‌ند نه‌بێت، ئه‌گه‌ر مامۆستا و به‌رپرسیارانی په‌روه‌رده‌یی له‌ قسه‌ و گوتاریاندا، له‌ کردارو ڕه‌فتاریاندا، له‌ هه‌ڵسوکه‌وت و بۆچونیاندا خوێندکاریان نه‌کردبێت به‌ ناوه‌ند و ڕۆڵی سه‌ره‌کی سیسته‌می فێرکاریان نه‌دابێتێ.

ئه‌گه‌ر خوێندکارو قوتابی گوێیان لێگیرا و که‌سایه‌تیان پارێزرا، ئه‌گه‌ر سه‌رکوتی فیزیاوی و ده‌روونی نه‌کران، ئه‌گه‌ر خودی پرۆسه‌ی خوێندنه‌که‌یان نه‌کرا به‌ ژیانێکی تاڵ و سه‌رکوتکه‌ر، ئه‌وکات واز له‌ خوێندن ناهێنن و به‌ خۆشیه‌وه‌ به‌یانیان به‌ره‌و قوتابخانه‌ و خوێندنگاکانیان ده‌چن.

به‌دیموکراتیکردنی پرۆسه‌ی فێرکاری له‌ کوردستاندا، واته‌ به‌ هاتنه‌ ناوه‌وه‌ی به‌هابنه‌ماییه‌ به‌رزه‌کانی مرۆڤایه‌تی بۆ ناو پرۆسه‌ی په‌روه‌رده‌ و خوێندن، سه‌ره‌تای بنبڕکردنی وازهێنان له‌ خوێندن له‌ کوردستان ده‌ستپێده‌کات.

دیدو بۆچوونی دیموکراتیانە لە پرۆسەی فێرکاریدا بریتیە لە بەرزڕاگرتنی ژیانی مرۆڤەکان، یەکسانی ژن و پیاو، بەرابەری مرۆڤەکان، سەربەستی تاکەکەس و یارمەتیدانی ئەو خوێندکارانەی پێویستیان بە یارمەتی زیاتر هەیە لە ساڵانی سەرەتایی خوێندنیاندا. بەرامبەر ئەم بەها بنەماییە بەرزانە، سەرکوتکردن و چەوسانەوە هەیە، ڕێزلێنەنان و شکاندنەوەی کەسایەتی قوتابی هەیە، دەرنەچون و ترس لە خوێندن هەیە.

ئەرکەکان

بە بۆچوونی من، بۆ ئەوەی وازلێهێنان لە خوێندن، نەمێنێت یا کەمبکرێتەوە لە کوردستان، دەبێت کۆمەڵێک کاری سەرەکی و ڕیفۆرم بکرێت لە ناو هەموو سیستەمی فێرکاریدا.

1. **خوێندن نۆ ساڵ بەزۆر بێت.**

بە پێی یاسا بڕیار بدرێت کە هەموو منداڵێکی ئەم کوردستانە دەبێت نۆ ساڵ بخوێنێت. خوێندنەکە، لە پۆلی یەک بۆ پۆلی نۆ دەبێت لە ژێر لێکۆڵینەوە و لێپرسینەوە و چاودێریکردندا بێت. بەم کارە مۆتەکەی بازدان لە شەشی سەرەتاییەوە بۆ یەکی ناوەندی نامێنێت. ئەم بازدانە دراماتیکیە گەورەیە یەکێکە لە هۆکانی وازهێنان لە خوێندن. هەنگاوەکە زۆر گەورەیە بە لای منداڵانی تەمەن دوانزە و سیانزەساڵیەوە. دیواری نێوان خوێندنی سەرەتایی و خوێندنی ناوەندی لە دیواری بەرلین بەرزترە. ئەو دیوارە لە ئەوروپا ڕووخا و جەنگی سارد نەما. دەبێت ئێمەش دیواری نێوان سەرەتایی و ناوەندی بڕوخێنین و ناوەندی نەمێنێت.

خوێندنی سەرەتایی ببێتە نۆ ساڵ و قوتابخانەکانی کوردستانیش لە پۆلی یەکەوە تا پۆلی نۆیان هەبێت. لە پۆلی یەکەوە تا پۆلی سێی سەرەتایی زۆر گرنگە کە منداڵەکان یەک مامۆستا زۆربەی زۆری وانەکانیان پێبڵێنەوە. ئەمە دڵنیاییەکی زۆر لای خوێندکاران دروستدەکات، لە هەمانکاتدا ئەرکی مامۆستا ئاسان دەکات، بەو شێوەیەی کە خوێندنەکە پچڕ پچڕ ناکات، بەڵکو هەر لە سەرەتاوە منداڵ سوود و قازانجی خوێندن دەبینێت و لای خۆشەویست دەکات. نەمانی ناوەندی و بوونی یەک تا نۆی سەرەتایی لە هەمان قوتابخانەدا دڵنیایی لای خوێندکار دروستدەکات و دەیان کێشەی تریش چارەسەر دەکات کە لە باسێکی تردا دەکرێت بە درێژی باسی لێبکرێت.

2. **بە ڕیفۆرمکردنی بنەڕەتی خوێندنی مامۆستایان لە کۆلێژەکانی پەروەردەیی مامۆستایان و پەیمانگاکانی پەروەردە**

ئەم کارە پێویستە بۆ ئەوەی مامۆستایانی قوتابخانە سەرەتاییەکانی پۆلی یەک و دوو سێ، بتوانن هەموو وانەکان بڵێنەوە. بەڵام گرنگترین ئەرکی مامۆستا لەم بوارەدا ئەوەیە کە پرۆسەی خوێندن لای منداڵەکان خۆشەویست بکات و زیاتر بەها بنەماییە بەرزەکانی مرۆڤایەتی بە منداڵەکان ئاشنا بکات. بۆ ئەم کارە دەبێت ستاتوسی (ئاستی) کاری مامۆستا بەرزبکرێتەوە، لە لایەک بە بەرز ڕاگرتنی کاری مامۆستایەتی و لە لایەک بەبەرزکردنەوەی مووچە بۆ ئەوەی لاوەکانی نەتەوەکەمان ڕووبکەنە پەیمانگاو کۆلێژەکانی خوێندن.

3. **دیاردەی مانەوە لە پۆلەکاندا نەمێنێ**

تاقیکردنەوە دەبێت تەنیا بۆ زانینی ئاستی خوێندکار بێت، نەک مانەوە لە پۆلێکدا. خودی دیاردەی

مانەوە، جۆرێکە لە سەرکوتکردن. ئەگەر لە پۆلێکدا زانرا کە چەند منداڵێک پێویستیان بە یارمەتی زیاتر هەیە، دەبێت یارمەتییان بۆ تەرخان بکرێت، نەک بە دانانی مۆرکی تەمەڵی بە ناوچەوانیانەوە و سزایان بدرێت، ئەم دیاردەیە لە کوردستاندا کوشندەترین کاریگەری بۆ سەر پرۆسەی فێرکاری و وازهێنان لە خوێندن هەیە. دەکرێت نمرەدانان و دەرچون و دەرنەچون تا پۆلی حەوت بوونی نەبێت. هەڵسەنگاندن و بە دوا داچوونی مامۆستایان جێگەی نمرە دانان بگرێتەوە. دەکرێت لە پۆلی حەوتی سەرەتاییەوە قوتابی دەستبکات بە وەرگرتنی نمرە. لە سوید قوتابی لە پۆلی هەشتەوە نمرە وەردەگرێت. سیستەمی فێرکاری لە سوید دا بەم کارە قوتابی کردۆتە ناوەند و قوتابخانەی کردۆتە شوێنێکی دڵنیا بۆ قوتابیان، نەک شوێنی دڵەڕاوکێ و ترس و دەرچوون و دەرنەچوون.

4. تاقیکردنەوەی بەکالۆری پۆلی شەشی سەرەتایی نەمێنێت

تاقیکردنەوەی بەکالۆری پۆلی شەشی سەرەتایی بۆ منداڵی دوانزدە ساڵ زۆر قورسترە، لە ڕووی دەروونیەوە، لەوەی کە لە تەمەنی هەژدە ساڵیدا ببێت بە سەربازی سوپا و بینێرن بۆ بەرەی جەنگ، ژمارەی ئەو سەربازانەی لە بەرەکانی جەنگ ڕادەکەن کەمترن لە ژمارەی ئەو قوتابیانەی لە پۆلی شەشدا واز لە قوتابخانە دەهێنن. ئەگەر دیواری بەرلینی نێوان سەرەتایی و ناوەندی ڕووخا، دیواری ترس و دڵە ڕاوکێی منداڵیش بەرامبەر قوتابخانە و خوێندن دەڕوخێت و وازلێهێنان نامێنێت و نەخوێندەواری کەم دەبێتەوە. ئێمە دەبێت لە گەڵ مرۆڤەکان کاربکەین. بینا دروستکردن زۆر گرنگە بەڵام ئاسانە. کارکردن لە گەڵ مرۆڤدا زۆر زۆر گرنگترە و ئاسان نیە. لە سعودیە جادەو بیناکانیان زۆر جوان و ڕازاوەن، بەڵام دەروونی مرۆڤەکان و بەهاکانی ئەو کۆمەڵگایە تیرور و بنلادن دروستدەکەن.

5. دانانی مامۆستای تایبەتی لە قوتابخانە سەرەتاییەکاندا

کە دیاردەی مانەوە نەما، کە تاقیکردنەوە تەنیا بۆ زانینی ئاستی زانیاری بوو نەک دەرنەچوون، ئەو کات خوێندنگاکان و قوتابخانەکان پێویستیان بە مامۆستای تایبەت دەبێت تا لە پاڵ مامۆستای پۆلەکاندا یارمەتی ئەو منداڵانە بدات کە پێویستیان بە کاتی زیاترە بۆ تێگەیشتن و وەرگرتنی زانیاری. لە دیدی بەرزی تێڕوانین بۆ مرۆڤدا شتێک نیە ناوی تەمەڵی بێت. مرۆڤ لە کاری جیاواز دا توانای جیاوازی هەیە. لە هەندێ وانەدا پێویستی بە کاتی زیاتر هەیە بۆ تێگەیشتن. هەر کاتێک قوتابی بووە ناوەند، ئەو کاتە هەستی باوەڕبەخۆ بوون زیاد دەکات و مێشک بۆ وەرگرتنی زانست کراوە تر دەبێت.

6. گروپی دژی سەرکوتکردن

لە خوێندنگا و قوتابخانەکانی کوردستاندا، سەرکوتکردنی فیزیاوی و دەروونی بونێکی بەرچاوی هەیە. ئەگەر منداڵێک لە تەمەنی دەساڵیدا سەرکوتکرا و شکێندرایەوە، ئیتر خۆشەویستی بۆ خوێندن و قوتابخانە کەمدەبێتەوە و لە نزیکترین کاتی گونجاودا واز لە خوێندنەکەی دەهێنێت. بە داخەوەم کە تا ئێستاش لە هیچ قوتابخانەیەکی کوردستانەکەماندا گروپی دژی سەرکوتکردن نیە. ئەمە لە کاتێکدا لە هەموو قوتابخانەیەکی سوید دا گروپێک هەیە، بە مەرجێک کە سەرکوتکردن زۆر زۆر کەمترە لە سوید وەک لە کوردستان. گروپی دژی سەرکوتکردن دەکرێت گروپێکی 4 – 5 کەسی بێت، لە مامۆستا و مامۆستای تایبەت و ڕاوێژکاری کۆمەڵایەتی و هەندێ جار جێگری بەڕێوەبەری قوتابخانە پێکدێت. هەر کاتێک هەستدەکرێت کە ڕووداوێکی سەرکوتکردن لە نێوان قوتابییەکاندا یا لە نێوان گەورەساڵان و قوتابیاندا ڕوویداوە گروپەکە ئاگادار دەکرێتەوە. گروپەکە لە گەڵ هەموو لایەنە بەشداربووەکاندا قسە دەکات و ئامانج بنبڕکردنی سەرکوتکردنەکە دەبێت. شێوازی جیاواز هەیە بۆ شێوەی کارکردنی گروپەکە،

ئەوە باسێکی تایبەتە و دەبێت بە نوسینێکی تایبەت زیاتر ڕوونبکرێتەوە.

7. بنبڕکردنی ئەشکەنجەی فیزیاوی و دەروونی بە پێی یاسا

زۆر لەو منداڵانەی کە واز لەخوێندن دەهێنن، ئەزمونی زۆر تاڵ و ناخۆشیان هەیە لە لێدان و بیستنی قسەی ناخۆش لە ناو چوار دیواری قوتابخانەکەدا. کەڵەکە بوونی ئەم ئەزمونە ناخۆشانە، قوتابخانە لە منداڵ دەکاتە شوێنێکی ناخۆش و پڕ بیرەوەری تاڵ و هەنگاوی دوای ئەوە وازهێنان دەبێت. تا قوتابخانە بۆ منداڵان نەبێتە جێگەی وەرگرتنی زانست و خۆشی ، واتە تا خوێندکار نەبێتە ناوەند، خوێندنگاکانمان نابنە مەڵبەند و بنەمای دروستکردنی مرۆڤی دیموکرات و کۆمەڵگای مەدەنی.

8. دابینکردنی پشتگیری کۆمەڵایەتی بۆ ریفۆرمەکانی سیستەمی فێرکاری

کۆمەڵ و قوتابخانە دوو بەشی تەواوکەری بنەڕەتی سیستەمی کۆمەڵایەتین. دوو سیستەمن کە بەبێ یەکتر ڕیفۆرم ناکرێن و کاریگەری تەواویان لە سەر یەکتر هەیە. بۆ ئەوەی ڕیفۆرمەکانی ناو سیستەمی فێرکاری بە ئاسانی بەئەنجام بگەیەندرێن، دەبێت پشتیوانی کۆمەڵایەتی بۆ بە دەستبهێنرێت. نە دەسەڵاتی سیاسی بە تەنیا دەتوانێ گۆڕانکاری بکات، نە کۆمەڵگا بە بێ پشتیوانی دەسەڵاتی سیاسی و دەستنیشانکردنی ئاسۆ دیموکراتیەکان دەتوانێت بچێتە پێشەوە. خێزان و قوتابخانە بۆ بەرزڕاگرتنی بەهابنەباییە دیموکراتیەکان تەواوکەری یەکترن. دەکرێت لە ئێمرۆی کوردستاندا سیستەمی فێرکاری دەستپێشخەر و ڕێبەر بێت. هەرکات لە قوتابخانەدا خوێندکار ناوەند بوو، لە خێزانیشدا گوێ لە دەنگی منداڵ دەگیرێت. پشتگیریکردنی کۆمەڵ بۆ ڕیفۆرمەکان کاتێک بەدەستدێت کە قوتابخانە و کۆمەڵ لە یەکتر نزیک ببنەوە، منداڵان بتوانن سەردانی دامودەزگای وڵاتەکەیان و شوێنی کار بکەن. هاوکاتیش قوتابخانە بۆ دایکوباوکان دەرگای لەسەر پشتبێت. هەرکاتێک ویستیان سەردانی قوتابخانە بکەن و بەشداربن لە وانەکاندا بۆیان هەبێت. دەبێت دایکوباوکان بتوانن بەڕێوەبەری قوتابخانە ببینن و بە بیروبۆچوونی ئاشنا بن. ئەم لە یەک نزیکبونە سودی دەبێت بۆ قوتابخانە و خێزانەکان. لە سوید قوتابخانەکان دیواریان نیە، بە کراوەیی دەرگای لە سەر پشتە بۆ کۆمەڵ. نەبونی دیوار بۆ قوتابخانەکان سیمبۆلی کراوەیی قوتابخانەیە بە ڕووی خێزان و کۆمەڵدا. لە هەمانکاتدا گرنگە کە قوتابخانە پیرۆزی خۆی هەبێت و یاساکانی سەرشەقامەکان نەبنە یاساکانی ناو قوتابخانە.

9. کاتی ئیشکردنی مامۆستا درێژبکرێتەوە

لە سوید مامۆستا هەموو ڕۆژی کارەکەی لە قوتابخانە بە سەر دەبات، لە نزیکەی کاتژمێری هەشتی بەیانیەوە تا پێنجی پاشنیوەڕۆ کاردەکات. لە کوردستان نیوەی ئەو کاتە مامۆستا کاردەکات. ئەم جیاوازییە گەورەیە کاریگەری قوڵی هەیە لەسەر سیسیتەمی فێرکاری. من باوەڕم وایە دەبێت کاتی ئیشکردنی مامۆستا درێژبکرێتەوە و ژمارەی وانەکانی زیادبکرێت ، لەهەمانکاتدا موچەی مامۆستا بەرزبکرێتەوە بۆ ئەوەی بتوانێت ژیانێکی ئاسودە و سەنگینی هەبێت. ئەگەر قوتابیەکان دوو دەوام بن، دەکرێت مامۆستا لە قوتابخانەی پاشنیوەروانیش کاربکات، ئەمە دەبێتە هۆی ئەوەی لە جیاتی یەک مامۆستا لە پۆلێکی چل قوتابیدا بێت، دوو مامۆستا لە پۆلەکەدا بن و بەو شێوەیەش دەتوانن باشتر فریا بکەون و یارمەتی هەموو قوتابیەکان بدەن. دەکرێت مامۆستایەک سەرەکی بێت و ئەویتر ببێتە مامۆستای تایبەتی و یارمەتی ئەو قوتابیانە بدات کە پێویستیان بە یارمەتی زیاتر هەیە. ئەم باسەش دەکرێت زۆر قسەی لە سەربکرێت و دەکرێت لە کاتێکی تایبەتدا زیاتر لە سەری بوەستم و قوڵبیمەوە تیایدا. کاتی ئیشی مامۆستا لە سوید 1767 کاتژمێرە لە ساڵێکدا. 1360 کاتژمێر لە قوتابخانەیە کە دەکاتە نزیکەی

35 کاتژمێر لە هەفتەیەکدا و 407 کاتژمێر لەماڵەوە کاردەکات کە دەکاتە 10 کاتژمێر لە هەفتەیەکدا. ئەم کاتە زۆرەی مامۆستا بوارێکی ڕەخساو بۆ منداڵەکان دەرەخسێنێت کە لە نزیکەوە یارمەتی لە مامۆستاکانیان وەربگرن. لە ساڵێکدا مامۆستا 194 ڕۆژ دەبێت لە قوتابخانە بێت، قوتابی دەبێت 178 ڕۆژ لە قوتابخانە بێت. کەمتر لەم ڕۆژانە زیانێکی زۆر بە پرۆسەی خوێندن دەگەیەنێت. بە شێوەیەکی گشتی ڕۆژانی پشوو لە کوردستان زۆرن، ئەمەش زیان بە ئابووری نەتەوەیی و ئاستی زانیاری خاکەکەمان دەگەیەنێت. بە بۆچوونی من، ئەگەر کاتی ئیشکردنی مامۆستا درێژ بکرێتەوە بە مەرجێک موچەیان بۆ زیاد بکرێت، زۆر گرفتی سیستەمی فێرکاری چارەسەر دەکرێت و لە ڕووی ئابووریەوە کوردستان وەک سیستەمێکی ئیداری قازانج دەکات. ناکرێت لە وڵاتێکدا ئەو هەموو مامۆستایەت هەبێت، هەمووی مووچەی مانگانەی هەبێت بەڵام نیوە کار بکات. ئەمە زیانێکی گەورەیە لە ئابووری کوردستان کە موچەخۆری مامۆستای زۆرە. دەکرێت کاتی ئیش زیاد بکرێت. ئەم باسە قسە زۆر لە خۆی دەگرێت. تەنیا شتێ کە نابێت بکرێت، فەرامۆشکردنی ئەم باسەیە کە من بەخەمێکی گەورەی خۆمی دەزانم. وا بۆ بیست و پێنج ساڵە من لە سوید لە بواری خوێندن و پەروەردەدا دەخوێنم و کار دەکەم، ئیشەکەم لە سەرەتادا وەک مامۆستای ئامادەیی و دوایی بەڕێوەبەری قوتابخانە و ئێستاش بەرێوەبەری پەروەردە، لەم هەموو ساڵانەدا دەبینم، لە گەڵ ئەوەی کە سیستەمی فێرکاری لە سوید دا پێشکەوتووە، بە بەردەوامی هەوڵی گۆڕانکاری و پێشکەوتن دەدرێت. لە کوردستانەکەمدا ئیتر کاتی ئەوە هاتووە لە بنەڕەتەوە گۆڕانکاری لە سیستەمەکەدا بکرێت و فێرکار بکرێتە ناوەند. گرنگە پەیامی پەروەردە پەیامێکی بەرز بێت کە دیدی فەلسەفی بۆ مرۆڤ تیایدا دیدێکی دیموکراتی پشتبەست بێت بە بەهابنەماییە بەرزەکانی مرۆڤایەتی.

10.پشتیوانی ئابووری قوتابی

بۆ ئەوەی ئاسانکاری بکرێت بۆ ڕێگرتن لە وازهێنان لە خوێندن دەکرێت قوتابی و خوێندکار کاتێک کە دەخوێنن، یارمەتی و پشتیوانیەکی کەم وەربگرن، بۆ نموونە 2 تا 3 % ی مووچەی مامۆستا وەربگرن. ئەم پارەیە کەمە بەڵام بۆ گرنگی پێدان بە سیستەمی فێرکاری پشتیوانیەکی بەهێزو سیمبۆلێکی هێمابەرزە. لە لای منداڵانیش دەبێتە جێگەی شانازی و بەرزبونەوەی هەستی باوەڕ بەخۆبون تیایاندا. بە وازهێنان لە خوێندن دەبێت پشتیوانیەکەش نەمێنێت.

11. بوونی ستاتیستیک (ژمێریاری و سەرژمێری) لە قوتابخانەکاندا

گرنگە هەموو جۆرە سەرژمێرییەک دەربارەی ئەنجامی قوتابیەکان، سەرکەوتویی و پێویستبونی یارمەتی خوێندن، دەربارەی ڕووداوەکانی ناو قوتابخانەکە لە ساڵی خوێندندا، بکرێت. دەبێت جۆرێک لە هەڵسەنگاندن لە کۆتایی ساڵی خوێندندا بکرێت. دەێت بزانرێت کە ئایە چەند قوتابی پێویستی بە یارمەتی هەبووە؟ چەند قوتابی وازی لە خوێندن هێناوە؟ بۆ وازی هێناوە؟ چۆن پەیوەندی پێوە بکرێت؟ چۆن بە دواچون هەبێت؟ ئەگەر کاتی ئیشکردنی مامۆستایان و بەڕێوەبەری قوتابخانەکان درێژبکرێتەوە، کارمەندان فریای ئەو سەرژمێری و هەڵسەنگاندن و بەدواچونە دەکەون. جێگای خەمێکی زۆرە کە لە هیچ قوتابخانەیەکی کوردستاندا بۆ ساڵەکانی خوێندن بەرنامەی کارنیە، بەرنامەیەک کە ئاسۆ و ئامانج و ستراتیژی ڕوونی تیا نوسرابێتەوە کە لەو ساڵەدا بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی خوێندنی خوێندکاران چیدەکرێت و چۆن ئەنجامی قوتابیان بەرزدەکرێتەوە. بوونی بەرنامەی ئیشکردن لە هەموو بوارەکاندا، پێویستیەکی هەنوکەییە و بواری دواخستنی نەماوە لە سیستەمی فێرکاری کوردستاندا. لە بەرنامەکەدا دەبێت بە وردی هەڵسەنگاندن و بە دواچون هەبێت. بەڕێوەبەرایەتی پەروەردە دەبێت بزانێت کە ئەنجامی کاری قوتابخانەکان و ڕێژەی دەرچون چۆن بووە و پلانی قوتابخانەکە بۆ پێشخستن چیە. دەبێت

چۆنایەتی لە سیستەمی فێرکارییدا بەرزتر لە چەندایەتی ڕابگیرێت.

12. خوێندنەوە
یەکێک لە ئەرکە گەورەکانی قوتابخانە ئەوەیە کە کتێب خوێندنەوە لای قوتابی خۆشەویست بکات، کتێب لای قوتابی پیرۆز بکات، بە داخەوەم لە کوردستان قوتابی ناخوێنێتەوە، لە قوتابخانەکان کتێبخانە نیە تا قوتابیەکان بە خوێندنەوە کاتی تیدا بەسەر بەرن یا کتێب قەرز بکەن. کتێب خوێندنەوە، مورالی بەرز لای مندال دروستدەکات، کتێب بە شێوەیەکی گشتی مرۆڤ دەکاتە خاوەن ویژدان.

13. بەرپرسیاری پۆل
لە هەموو پۆلێکی قوتابخانەکانی سوید مامۆستایەک یا دوو مامۆستا بەرپرسیاری قوتابیەکانی پۆلێکن. دیداری تایبەتیان لە گەڵ قوتابیەکاندا دەبێت و لە کێشە و گرفتیان دەکۆڵنەوە. لە کوردستان لە کاتێکدا کە وازهێنان لە قوتابخانە زۆرە، دەکرێت مامۆستایەک سەرپەرشتیاری چەند قوتابیەک بێت و بە دواچوونی هەبێت لە دەربارەی ئاوات و ئەنجامی قوتابییەکان. لە کاتی وازهێناندا زۆر بە زوویی پەیوەندیان پێوە بکات و هەوڵی دۆزینەوەی چارەسەر بدات. ئەم پرسە زۆر گرنگە هەر بۆیە چەند پێویستە ڕیفۆرم لە سیستەمی فێرکاریدا بکرێت، ئەوەندەش ریفۆرم لە خوێندنی بوون بە مامۆستایدا لە پەیمانگاکانی مامۆستایان و کۆلیژەکانی پەروەردە دا گرنگە. بنەمای خوێندنەکەش دەبێت بە پلەی یەکەم دیموکراتی بێت ئینجا زانستی. ئەم باسەش تایبەتە و دەکرێت زۆر قسەی لە سەر بکەم لە نوسینێکی تایبەتدا.

14.خۆشکردنی ئەتمۆسفێری قوتابخانە
دەکرێت بە هەوڵێکی کەم ئەتمۆسفێری قوتابخانە خۆشبکرێت، بەوەش کەش و هەوایەکی لە بار بۆ زانست وەرگرتن دروستبکرێت. بەکارهێنانی ڕەنگ و کاری پراکتیکی وا لە قوتابی دەکات کە خۆشەویستی بۆ قوتابخانەکەی زیاتر بێت و زیاتر ببەسترێتەوە پێوەی. وازهێنان لە خوێندن لای قوتابی دەبێتە دەستبەرداربون لە ژیانێکی باش نەک ڕزگار بون لە ژینگەیەکی دڵتەنگ و ناخۆش.

کۆتایی
دیاردەی وازهێنان لە خوێندن لە کوردستان گرفتێکی گەورەی کۆمەڵایەتیە و بۆ دواڕۆژی خاک و نەتەوەکەمان هەڕەشەیەکی ترسناکی گەورەیە. ئەم دیارەیە توانای چاوەڕێکردنی نەماوە و دەبێت چارەسەرێکی هەنووکەیی بنچینەیی بۆ بدۆزرێتەوە.
هیوادارم ئەم نوسینەم دەستپێکێک بێت بۆ ئەو کارە و دەرگایەکی کراوە بێت بۆ دیالۆگ.
دواڕۆژی خاکی کوردستان پێویستی بە توانا و ویستی هەموو کەسێک هەیە کە مەبەستی بێت کوردستان سەربەست و ئاڵاکەشی شەکاوە بێت.

19 ی گوڵانی 2007